

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabeth Rynning

Initiativärende om placering av intagna i häkte i avskildhet m.m.

Beslutet i korthet: JO framhåller i beslutet att en häktad enligt huvudregeln i häkteslagen ska ges möjlighet att vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet). Verkställigheten i ett häkte får inte innebära andra begränsningar i den intagnes rätt att vistas tillsammans med andra intagna än som följer av häkteslagen.

JO uttalar att det inte finns lagstöd för att hålla en intagen avskild på grund av faktiska förhållanden och praktiska förutsättningar. En faktisk ensamvistelse innebär att den intagne vistas under motsvarande grad av isolering som råder för de intagna som har restriktioner. Den intagne har dock inte någon möjlighet att få den faktiska ensamvistelsen prövad av domstol.

En häktad som meddelats restriktioner av åklagare kan genom dessa komma att vägras vistelse tillsammans med andra intagna. JO:s utgångspunkt är att Kriminalvården, som ansvarar för säkerheten i häktet, ska bedöma om de restriktioner som åklagaren har meddelat är tillräckliga. Ett beslut av Kriminalvården som inte leder till någon faktisk skillnad i förhållande till de restriktioner för den häktade som åklagaren beslutat om bör undvikas. Däremot anser JO att Kriminalvården av säkerhetsskäl bör kunna fatta ett beslut som innebär ytterligare inskränkningar utöver de restriktioner åklagaren meddelat.

Enligt JO:s mening behövs en författningsreglering med tidsfrister för prövningen av om förutsättningarna för en placering i avskildhet av säkerhetsskäl fortfarande föreligger. JO anser också att lagstiftningen behöver förtydligas i fråga om förutsättningarna för Kriminalvårdens beslut om placering i avskildhet i förhållande till de restriktioner som åklagaren meddelat om inskränkningar i rätten för en intagen att vistas i gemensamhet. JO väcker frågan om översyn av lagstiftningen i dessa hänseenden. En kopia av beslutet överlämnas därför till regeringen.

Initiativet

På uppdrag av dåvarande chefsJO Elisabet Fura genomförde JO:s Opcat-enhet 2015 en inspektion av Kriminalvården, häktet Helsingborg (dnr 4632-2015).

I protokollet efter inspektionen noterades att det kommit fram att intagna utan restriktioner hade placerats i avskildhet med stöd av 2 kap. 5 § 2 häkteslagen (2010:611) och att de hade fått sina beslut omprövade vid en fast tidpunkt varje vecka. Vidare noterades att en intagen hade varit placerad i avskildhet under två

månaders tid på grund av behandling med metadon samt att det råder oklarhet i fråga om beslut och dokumentation när en intagen som har restriktioner enligt beslut av åklagare blir placerad i observationscell. Elisabet Fura beslutade med anledning av vad som kommit fram under inspektionen att inom ramen för ett särskilt initiativvarende utreda frågor om placering av intagna i häkte i avskildhet.

Utredning

Förutom de uppgifter som hämtades in i samband med inspektionerna av häktena Helsingborg och Sollentuna (dnr 4969-2015) har JO hämtat in samtliga beslut som häktena Gävle, Göteborg, Huddinge, Karlstad, Kronoberg och Malmö fattade med stöd av 2 kap. 5 § häkteslagen i april 2015 och eventuella rutinbeskrivningar av handläggningen av avskildhetsärenden. Därefter upprättades den 13 januari 2016 en promemoria. I promemorian redovisades de svar som kom in från häktena, åtta exempel på beslut och ett antal frågeställningar. (Promemorian finns fogad som bilaga till detta beslut.)

Remiss till Kriminalvården

Kriminalvården uppmanades att yttra sig över följande:

- 1) Det förhållandet att häktena har olika rutiner för när avskildhetsbeslut ska omprövas.
(Genom svaren från häktena hade det kommit fram att vissa häkten omprövade beslut om placering i avskildhet kontinuerligt. Andra häkten uppgav att omprövning gjordes dagligen eller på en bestämd veckodag. Vissa häkten uppgav att de inte hade någon rutin för omprövningar.)
- 2) Utformningen av häktenas beslut (exempel I–VI).
(Exemplen är ett urval av de beslut som inhämtades och sedan refererades i den promemoria som remitterades till Kriminalvården. Dessa beslut uppvisade olika brister i förhållande till förvaltningslagens [1986:223] krav.)
- 3) De uppgifter som har angetts under rubriken Övrigt i häktet Huddinges beslut (exempel I).
(I det aktuella exemplet angavs bl.a. att uppvisandet av god skötsamhet utgjorde en förutsättning för placering i gemensamhet.)
- 4) Häktet Helsingborgs rutiner för avskildhetsplaceringar av intagna som är meddelade åklagarrestriktioner (exempel VII).
(Rutinen innebar att häktade som var ålagda restriktioner av åklagaren räknades som avskilda, och därför fattade häktet inga beslut om placering i avskildhet. Däremot dokumenterades skälet till placeringen på observationsavdelningen i en daganteckning.)
- 5) Häktet Helsingborgs beskrivning av policyn för avskildhetsplacering av intagna som genomgår metadonbehandling (exempel VIII), vilken innebar att om man var ordinerad metadon skulle man inte vistas i gemensamhet. Särskilt skulle beröras

- a) vilka riktlinjer som gäller för metadon eller annan substitutionsbehandling i häkte och anstalt för att uppnå en likabehandling
- b) att intagna som genomgår sådan behandling regelmässigt placeras i avskildhet och att häktet inte fattat något beslut om avskildhetsplacering i exempel VIII
- c) att intagna inför en anstaltsplacering regelmässigt trappas ”ned och ut på” metadon och vilka medicinska överväganden som görs i samband med det.

I sitt remissvar den 14 november 2016 anförde Kriminalvården genom chefsjuristen bl.a. följande:

1. Olika rutiner för omprövning av avskildhetsbeslut

Utredning

Kriminalvården kan konstatera att rutinerna till viss del skiljer sig åt mellan olika häkten. En majoritet av häktena synes dock ha hanterat frågan om omprövning av avskildhetsbeslut i häkte på ett sätt som till stor del liknar förfarandet vad gäller omprövning av avskildhetsbeslut i anstalt. Genomgångar av pågående avskildheter har ofta gjorts i samband med morgonmöten eller dylikt och har skett kontinuerligt. Omprövningar har ibland skett på en bestämd veckodag i syfte att skapa förutsägbarhet för såväl intagna som personal. Flera häkten hänvisar till att det rör sig om mycket korta avskildhetsplaceringar, varför det aldrig har blivit aktuellt med formella omprövningar inom särskilda tidsintervaller. Om en intagen, utan restriktioner, inte relativt omedelbart kunnat återgå till en avdelning med möjlighet till gemensamhet så har den intagne omplacerats till ett annat häkte. I den mån avskildhetsbeslut omprövats så har dokumentationen huvudsakligen skett genom en daganteckning i KLAS (Kriminalvårdens klientadministrativa system) eller KVR (Kriminalvårdsregistret).

Kriminalvårdens bedömning

Till skillnad från fängelselagen anger inte häkteslagen någon tidpunkt när ett avskildhetsbeslut ska omprövas. Kriminalvårdsstyrelsen föreslog i slutrapporten Häktesuppdraget 1995/96 att det skulle införas en skyldighet för häktena att ompröva beslut om undantag från gemensam vistelse med vissa tidsintervaller, i enlighet med vad den då gällande lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt föreskrev i fall där en intagen i kriminalvårdsanstalt placerades i avskildhet. Regeringen ansåg dock att det, med anledning av att häktade oftast vistas en kortare tid i häkte och att beslut om undantag från gemensam vistelse i enlighet med förvaltningsrättsliga principer ska omprövas på begäran av berörd häktad, inte fanns tillräckliga skäl att införa styrelsens förslag. Någon sådan omprövningsskyldighet infördes inte heller i den nya häkteslagen.

Som redovisats skiljer sig häktenas rutiner vad gäller omprövning av avskildhetsbeslut åt. En förklaring till varför det har uppstått olika rutiner är att lagstiftaren inte föreskrivit om någon sådan skyldighet och därmed inte heller lämnat några direktiv om hur ofta en sådan omprövning i så fall ska ske. Därtill har regeringen tidigare avfärdat ett förslag om att införa en skyldighet för häktena att ompröva beslut om undantag från gemensam vistelse med vissa tidsintervaller. Detta har skapat en osäkerhet om hur dessa ärenden ska hanteras. Kriminalvården har inte heller tagit fram enhetliga rutiner för hur dessa ärenden ska hanteras.

Ett beslut om avskildhet får aldrig pågå länge än vad som är nödvändigt (jfr 1 kap. 6 § HäL). En föreskriven tidpunkt för omprövning kan antas bidra till att upprätthålla detta krav. Trots att regeringen tidigare avfärdat bestämmelser om omprövning i häkteslagen överväger därför Kriminalvården att införa en

bestämmelse om tidsbunden omprövning i FARK Häkte. Bestämmelsen bör lämpligen utformas med fängelselagens bestämmelser om omprövning som förebild.

2. Utformningen av häktenas beslut (exempel I–VI)

Besluten är bristfälliga

När det gäller utformningen av häktenas beslut kan Kriminalvården konstatera att samtliga av JO angivna exempel uppvisar brister i någon utsträckning och når inte upp till förvaltningslagens krav på motivering av beslut. Merparten av exemplen saknar uppgift om datum och vilken tidpunkt då den intagne placerades i avskildhet samt information om aktuell beslutsfattare. Flera av exemplen saknar även en tydlig händelsebeskrivning om varför den intagne placerats i avskildhet. Några av exemplen saknar hänvisning till relevant lagrum och samtliga exempel saknar till synes fullföljdshänvisningar.

Nu angivna brister försvårar dels den intagnes möjligheter till att begära omprövning av ett beslut om avskildhet i häkte, dels Kriminalvårdens möjligheter till uppföljning av om omständigheterna i det enskilda fallet varit sådana att tillräckliga skäl för avskildhet förelegat.

Placering på gemensamhetsavdelning

Vad gäller dokumentation då en intagen inte kan placeras på en gemensamhetsavdelning på grund av platsbrist vill Kriminalvården förtydliga att långt ifrån alla häkten är så dimensionerade att de har särskilda gemensamhetsavdelningar. Det häkteslagen ställer krav på är att en intagen ska ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (s.k. gemensamhet).

Den som häktas har alltså inte rätt att placeras på ett visst särskilt häkte eller en viss särskild avdelning. En placering av en intagen är ett resultat av en rad olika faktorer. En intagen som är häktad ska normalt placeras i det häkte som är beläget i, eller i närheten av, den ort där rättsprocessen ska äga rum. Var en häktad placeras är också beroende av de faktiska förhållanden och praktiska förutsättningar som föreligger, t.ex. när det gäller klientkonstellationer och platstillgång.

Kriminalvården är medveten om att det finns en risk för att den som är häktad kan komma att vistas ensam på en avdelning. Det kan bero på att det inte finns flera intagna på avdelningen, att övriga intagna har restriktioner som inte medger gemensamhet eller att andra intagna av en eller annan anledning inte vill vistas i gemensamhet (jfr nedan). Sådan faktisk ensamvistelse är dock inte att jämställa med avskildhet där Kriminalvården bedömt att den intagne, av de skäl som anges i häkteslagen, inte kan vistas tillsammans med andra intagna.

Det nu anförda innebär att Kriminalvården inte anser att det ska fattas beslut om avskildhet då en intagen inte kan erbjudas rum på en s.k. gemensamhetsavdelning. Kriminalvården anser att den intagne ska upplysas om att och varför det inte finns möjlighet att tillmötesgå önskemålet om placering. Vidare ska dokumentation ske genom en daganteckning i den intagnes journal.

Den intagnes vilja

Kriminalvården vidtar en rad åtgärder för att minska den isolering som frihetsberövandet med nödvändighet innebär (se Kriminalvårdens årsredovisning för år 2015 s. 22f). I de fall där en intagen inte vill vistas tillsammans med andra ska det dock inte fattas beslut om avskildhet. En intagen i häkte har till skillnad från en intagen i anstalt en lagstadgad rätt att placeras i enrum. Valet att inte träffa andra häktade är en enskild intagens val och det finns, till skillnad från fängelselagen, inte någon grund för avskildhet på egen begäran enligt häkteslagen. Den intagnes önskemål ska dock dokumenteras i journalen, för att t.ex. möjliggöra uppföljning.

Närmare om säkerhetsskäl

I några av de beslut som JO:s granskning avser redovisas konkreta omständigheter som legat till grund för bedömningen att det föreligger sådana säkerhetsskäl som enligt häkteslagen krävs för att hålla den intagne avskild. Den närmare innebörden av säkerhetsskäl är inte alltid helt klar. Beroende på hur situationen ser ut i det enskilda fallet kan det motiveras av t.ex. att det finns risk för rymning eller fritagning, att det har uppstått en olämplig klientkonstellation på en avdelning som inte kan lösas genom förflyttning, att det har uttalats hot om våld, att en intagen är berusad eller att skadegörelse ägt rum.

Däremot anser Kriminalvården inte att det är givet att en förflyttning av en intagen som uppvisar självskaðebeteende till ett rum där behovet av tillsyn kan tillgodoses på ett bättre sätt ska ses som en avskildhet. Den situation av faktisk ensamvistelse som uppkommer är inte ett resultat av att Kriminalvården bedömt att den intagne inte kan vistas tillsammans med andra intagna, utan är en direkt konsekvens av att erforderlig tillsyn inte kan utövas på annat sätt.

3. Angivande av skötsamhet som förutsättning för placering i gemensamhet (exempel I)

God skötsamhet är inte en förutsättning för att en intagen som är placerad i avskildhet ska få möjlighet att återgå i gemensamhet. Av utredningen i ärendet framgår tydligt att samtliga häkten tar avstånd ifrån denna skrivning. Den felaktiga hänvisningen till misskötsamhet är olycklig men är av allt att döma en isolerad företeelse. Vad gäller det berörda häktet så påtalades felet av region Stockholm för häktesledningen redan i samband med att JO hämtade in besluts-exemplen. Kriminalvården, huvudkontoret, finner inte anledning att vidta några ytterligare åtgärder med anledning av skrivningen.

4. Häktet Helsingborgs rutiner för avskildhetsplacering av intagna som är meddelade åklagarrestriktioner (exempel VII)

Vad gäller frågan om huruvida avskildhetsbeslut ska fattas avseende en intagen som har gemensamhetsrestriktioner kan Kriminalvården konstatera att rutinerna skiljer sig åt mellan häktena. Vissa häkten har uppgett att de fattar avskildhetsbeslut avseende samtliga intagna som placerats i ett rum med begränsad utrustning, oaktat att den intagne varit ålagd restriktioner som inneburit att hen inte fått vistas tillsammans med andra intagna. Andra häkten har uppgett att de inte fattar beslut om avskildhet rörande intagna som är ålagda restriktioner om restriktionerna som sådana är tillräckliga för att omhänderta en risk som annars hade legat till grund för beslut om avskildhet. Inte förrän när åklagare medger undantag i meddelade restriktioner eller restriktionerna hävs så anser häktena att sådana säkerhetsskäl som gör det nödvändigt att hålla den intagne avskild från andra intagna (jml 2 kap. 5 § andra punkten HäL) uppstår.

Ett beslut om restriktioner kan när som helst ändras eller upphävas. Detta skulle kunna tala för att häktet, när det av säkerhetsskäl finns anledning att avskilja någon från gemenskapen, bör fatta ett formellt avskildhetsbeslut, även om den intagne redan är föremål för restriktioner rörande gemenskap. Det innebär dock att ibland kommer inga åtgärder alls vidtas med anledning av avskildhetsbeslutet, utan den intagne stannar kvar i sitt bostadsrum.

Ett annat alternativ är att häktet fattar beslut om avskildhet endast i de fall Kriminalvården av säkerhetsskäl vidtar några åtgärder som går utöver vad som följer av åklagarens restriktioner. Det kan t.ex. handla om att intagen med gemensamhetsrestriktioner förstör inventarier och föremål i sitt bostadsrum och Kriminalvården av den anledningen rensar bostadsrummet, eller om en intagen flyttas till en annan avdelning, eller till ett avskildhetsrum med begränsad utrustning.

Kriminalvården ser fram emot att ta del av JO:s uppfattning i frågan.

Utan att det påverkar det nu sagda är Kriminalvården medveten om att det finns bestämmelser i 1 kap. 17 § andra stycket FARK häkte som medger att utrustningen i ett bostadsrum begränsas utan att det för den skull behöver fattas beslut om avskildhet. Kriminalvården avser att se över regleringen.

5. Avskildhetsplacering vid metadonbehandling

- a) Vilka riktlinjer gäller för metadon- och annan substitutionsbehandling i häkte och anstalt för att uppnå likabehandling?

Sedan början av 2000-talet finns publikationen Kriminalvårdsmedicin – handbok och basläkemedel 2013 – 2015 (härefter ”handboken”). Handboken revideras vart tredje år och en ny version är under framtagning. Revideringen av avsnittet om läkemedelsassisterad rehabilitering vid opiatberoende (LARO) berör främst de ändringar som gjorts i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende, se vidare under punkten c. Några ytterligare riktlinjer vad gäller metadon- och annan substitutionsbehandling inom Kriminalvården finns inte.

I instruktionen för Kriminalvårdens uppsökare på häkte ingår att fråga om läkemedelsassisterad behandling. När en person som är i s.k. underhållsbehandling tas in på häkte eller anstalt ska kontakt tas med behandlande enhet/mottagning/läkare. Det är sedan den intagnes ansvariga läkare inom beroendevården som efter samråd med Kriminalvården och läkaren på det aktuella verksamhetsstället som avgör huruvida underhållsbehandlingen kan fortsätta eller om den ska avbrytas.

Enligt Kriminalvården mening finns det inga medicinska skäl för att avbryta en underhållsbehandling på grund av att personen frihetsberövas. Via de kvalitetsråd som hålls avseende hälso- och sjukvården finns det även en uttalad ambition från vårdgivaren att underhållsbehandling ska kunna genomföras på samtliga anstalters normalavdelningar.

Enligt Socialstyrelsens tidigare föreskrifter skulle en underhållsbehandling avbrytas om patienten dömdes för viss narkotikarelaterad brottslighet. Enligt de nya föreskrifterna avgörs detta av behandlande läkare i samråd med läkaren vid den anstalt eller häkte som den intagne är placerad vid.

Mot bakgrund av de ändringar som gjorts i Socialstyrelsens föreskrifter, se vidare under punkten c, och att antalet intagna som tillåts fortsätta med underhållsbehandling trots frihetsberövande kan komma att öka har Kriminalvården för avsikt att undersöka behovet av interna riktlinjer vad gäller hanteringen av intagna som genomgår substitutionsbehandlingar. Kriminalvården vill dock erinra om att det ytterst är upp till den intagnes behandlande läkare att, efter samråd med anstaltens eller häktets läkare, avgöra om det finns förutsättningar för att fortsätta en underhållsbehandling på ett patientsäkert sätt. Kriminalvårdens möjligheter att påverka är därför begränsade.

- b) Avskildhetsplacering av intagna som genomgår metadon- eller annan substitutionsbehandling

Utredning

Det är ganska ovanligt att häkten har intagna som genomgår substitutionsbehandlingar. En majoritet av häktena har uppgett att man inte avskiljer intagna på grund av att de genomgår substitutionsbehandlingar. Om en intagen som genomgår substitutionsbehandling placeras i avskildhet så beror detta i så fall på att den intagne uppvisat tecken på berusning/drogpåverkan. Fler av häktena har uppgett att i de fall intagna som genomgår substitutionsbehandlingar inte har restriktioner och därmed kan vistas tillsammans med andra intagna så fungerar detta bra.

Å andra sidan har även framkommit att vissa häkten anser att intagna som genomgår substitutionsbehandlingar ska placeras i avskildhet med anledning av

att de kan uppfattas som påverkade av medintagna. Detta skulle i sin tur kunna trigga ett narkotikasug hos medintagna vilket riskerar att påverka ordningen och säkerheten i häktet. Vidare finns det alltid en viss risk att medicinen kommer i orätta händer.

Vid vissa anstalter finns s.k. LAB-platser. Begreppet LAB står för läkemedels-assisterad behandling och s.k. LAB-platser är platser på avdelningar som är särskilt anpassade/bemannade för att t.ex. hantera biverkningar som kan uppstå vid inställning respektive utsättning av substitutionsbehandling. Denna typ av platser finns endast på anstalterna Fosie, Täby och Högsbo. Endast intagna som genomgår någon slags substitutionsbehandling placeras på dessa avdelningar. Intagna på dessa avdelningar är inte placerade i avskildhet.

Kriminalvårdens bedömning

Det finns ingen policy som säger att intagna som är ordinerade metadon inte ska få vistas tillsammans med andra intagna. Kriminalvården anser inte heller att det finns grund för att regelmässigt placera intagna som genomgår metadon- eller annan substitutionsbehandling i avskildhet. Däremot kan det finnas anledning att i samband med insättning eller nedtrappning placera intagna på särskilt utrustade/anpassade avdelningar för att kunna tillmötesgå de särskilda behov som kan uppstå i samband därmed.

Kriminalvården har vid ett flertal tillfälle ombetts att klargöra myndighetens inställning till placering i avskildhet på grund av den intagne är berusad eller påverkad av narkotika. I Kriminalvårdens handbok om gemensamhet och avskildhet i anstalt (2012:1) anges att det i stort sett alltid är nödvändigt att avskilja en intagen som är drogpåverkad, eftersom tecknen på drogpåverkan (t.ex. förstörade pupiller) riskerar att upptäckas av andra intagna och därigenom äventyra ordningen och säkerheten.

Enligt Kriminalvårdens mening går det inte att bortse från den påverkan på ordning och säkerhet som en intagens uppvisade tecken på berusning kan ha. Kriminalvården anser därför inte att det går att utsluta att beslut om avskildhet kan behöva fattas i dessa fall. Kriminalvårdens uppfattning är dock att strävan ska vara att i första hand försöka hantera tecken på berusning på andra sätt än att avskilja den intagne. Enligt Kriminalvårdens mening finns det därför skäl att se över skrivningarna i handboken.

Om en intagen måste avskiljas på grund av berusning ska beslut om avskildhet fattas. I övrigt hänvisas till vad som anförts under fråga 2.

c) medicinska överväganden

Vid tidpunkten för JO:s inspektion reglerades LARO av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2009:27) om läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende. I den fanns det en presumtion som innebar att läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende skulle avbrytas om en patient dömts för narkotikabrott.

Den 15 februari 2016 trädde Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2016:1) om läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende i kraft. Den nya föreskriften innehåller en bestämmelse om frihetsberövade, 4 kap. 9 §, som säger att om en patient har ordinerats läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende blir frihetsberövad så ska läkaren ta ställning till om det finns förutsättningar för att fortsätta behandlingen på ett patientsäkert sätt. Presumtionen för att läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende ska avbrytas om en patient dömts för narkotikabrott har således tagits bort.

Kriminalvårdens hälso- och sjukvård utför vård motsvarande vad som normalt erbjuds på vårdcentraler. I den mån en intagne behöver specialistvård remitteras hen till en sådan klinik utanför häktet eller anstalten. Inom Kriminalvården är det endast anstalten Fosie som är registrerad som en enhet som får genomföra läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende. Vid anstalterna Täby och

Högsbo bedrivs behandling genom Beroendecentrum. Läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende på häktena genomförs därför alltid av den enhet och läkare som tidigare behandlat den intagne. Detta innebär att förskrivningen till en intagen görs av läkaren på den mottagning där den häktade behandlats före frihetsberövandet. Det är även denna läkare som är ansvarig för behandlingen. Kriminalvården kan således inte bestämma huruvida en läkemedelsassisterad behandling ska fortgå eller inte utan har att förhålla sig till vad den ansvariga läkaren beslutar.

I syfte att förbättra möjligheterna för intagna att få hjälp att ta sig ur opiatberoende finns sedan en tid tillbaka ITOK (integrerat team för opiatberoende kriminalvårdsklienter). ITOK är ett resultat av samverkan mellan Socialtjänsten, Kriminalvården och Stockholms Läns landsting. Samverkan går ut på att opiatberoende kriminalvårdsklienter kan erbjudas utredning för eventuell läkemedelsassisterad behandling under tiden på anstalt, häkte eller i frivård. De erbjuds sedan behandling inför den villkorliga frigivningen och fortsätter därefter i öppenvård på ITOK. Denna typ av samverkan är självklart beroende på hur respektive socialtjänst och landsting väljer att organisera sin verksamhet. Kriminalvården arbetar aktivt för att utöka samverkan till fler kommuner och landsting.

Kriminalvårdens fortsatta arbete

Under 2015 gav generaldirektören ett särskilt uppdrag till anstalts- och häktesavdelningen att arbeta fram rutiner som säkerställer att avskildhetsbeslut följs upp och granskas kontinuerligt. Inom ramen för detta uppdrag fick anstalts- och häktesavdelningen även i uppdrag att upprätta styrande dokument som tydliggör hur gemensamhet och avskildhet i häkte ska dokumenteras.

Som beskrivits ovan överväger Kriminalvården att införa en föreskrift om omprövning av avskildhetsbeslut i häkte. Kriminalvården arbetar även med att ta fram ett material om avskildhet i häkte som motsvarar det material som finns om avskildhet i anstalt, se Kriminalvårdens handbok (2012:1) om gemensamhet och avskildhet i anstalt. Huruvida materialet kommer att utgöra en del av den befintliga handboken om gemensamhet och avskildhet i anstalt eller utgöra en egen handbok är i dagsläget inte beslutat.

Kriminalvården har i yttrandet till JO i ärende med JO:s dnr 1652-2015 (Kriminalvårdens dnr 2015-24609) redogjort för Kriminalvårdens arbete på lokal, regional och central nivå för att säkerställa att fängselagens bestämmelser om avskildhet tillämpas på ett korrekt sätt. Inom ramen för detta uppdrag har anstalts- och häktesavdelningen utformat ett egenkontrollprogram för avskildhetsbeslut i anstalt. Avsikten är att utforma ett motsvarande egenkontrollprogram för avskildhetsbeslut i häkte. Detta program kommer inte att vara avsett att ersätta ordinarie rutiner för kvalitetssäkring av pågående avskildhetsärenden, utan ska fungera som stickprov i efterhand.

Kriminalvården kommer även att se över möjligheterna att vidareutveckla stödfunktionen för avskildhetsbeslut i kriminalvårdsregistret för att kunna ge samma stöd i hanteringen avseende avskildhet i häkte som för avskildhet i anstalt.

Med hänvisning till det nu anförda kan alltså konstateras att Kriminalvården vidtar en rad åtgärder i syfte att åstadkomma en mer enhetlig och rättssäker prövning vid placering i avskildhet i häkte.

Gällande bestämmelser m.m.

Häkteslagen

Häkteslagen (2010:611) innehåller grundläggande bestämmelser om utformningen av verkställighet i häkte. Enligt 1 kap. 4 § ska varje intagen bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda

svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Av 5 § samma kapitel framgår att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Vidare framgår det av 6 § i samma kapitel att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av häkteslagen eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Av 2 kap. 5 § häkteslagen framgår att en intagen ska ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), om inte

1. den intagne är placerad i en annan förvaringslokal än i ett häkte och lokalförhållandena inte tillåter gemensamhet,
2. det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla den intagne avskild från andra intagna, eller
3. det är nödvändigt för att genomföra en kroppsbesiktning.

Enligt förarbetena till bestämmelsen tar den sin utgångspunkt i att en intagen – i den mån han eller hon vill det – har rätt att vistas tillsammans med andra intagna under dagtid, s.k. gemensamhet. Det finns undantag från rätten att vistas tillsammans med andra. I förarbetsuttalandena till bestämmelsens andra punkt anges att gemensamhet får vägras om det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla en intagen avskild från andra intagna om det föreligger risk för fritagning eller rymning eller om den intagne är våldsam eller påverkad av narkotika (prop. 2009/10:135 s. 185–186). Beslut om placering i avskildhet fattas av Kriminalvården.

När en häktad, anhållen eller gripen är misstänkt för brott följer av 6 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen att den intagne får påföras inskränkningar i sin rätt till kontakt med omvärlden (restriktioner). Beslut om restriktioner fattas av åklagaren efter tillstånd av domstol (24 kap. 5 a § rättegångsbalken). Den intagnes rätt till vistelse i gemensamhet får således begränsas även på detta sätt.

Av förarbetena till häkteslagen framgår att endast mindre ingripande begränsningar i den intagnes frihet kan ske med stöd av 1 kap. 6 § häkteslagen i syfte att effektivt vidmakthålla frihetsberövandet och att upprätthålla ordningen och säkerheten (a. prop. s. 183 och 121), dvs. övervakningen i häktet.

I förarbetena till 1 kap. 6 § häkteslagen (a. prop., s. 65 och 108) hänvisas till motsvarande bestämmelse i fängelselagen och kommentaren till denna:

I vissa fall måste Kriminalvårdens befogenhet att vidta en åtgärd som innebär en begränsning i den intagnes frihet regleras uttryckligt och uttömmande i lag. Det avser t.ex. åtgärder som omfattas av grundlagsskyddet i 2 kap. 6 § regeringsformen mot bl.a. kroppsvisitation och undersökning av förtroliga försändelser. Mindre ingripande begränsningar i den intagnes frihet måste dock, utan att de regleras särskilt, med nödvändighet följa av att Kriminalvården har i uppdrag att upprätthålla ordningen och säkerheten i anstalt. Det kan t.ex. avse vissa former

av övervakning av den intagne i anstalt (jfr prop. 2004/05:34 s. 37 f.), men också den intagnes skyldighet att följa de rutiner som gäller i en anstalt och de anvisningar som ges av kriminalvårdspersonal. För att garantera en human och rätts-säker kriminalvård bör det nu anförda komma till uttryck i fängelselagen på så sätt att det anges att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

Till skillnad från fängelselagen (2010:610) saknar häkteslagen bestämmelser om hur länge en placering i avskildhet får pågå, om hur ofta omprövning av ett beslut om placering i avskildhet ska ske och om läkarundersökning av den avskilde intagne (jämför 6 kap. 4, 6–8 och 10 §§ fängelselagen).

Internationella regler m.m.

Enligt artikel 3 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen) får ingen utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Enligt artikel 6 är en grundläggande rättssäkerhetsgaranti att tvister om rättigheter och anklagelser för brott ska kunna prövas av domstol. Av betydelse i sammanhanget är också artikel 13, där det föreskrivs att var och en, vars i konventionen angivna rättigheter kränkts, ska ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen förövats av någon under utövning av offentlig myndighet.

Som medlem av Europarådet har Sverige varit med om att anta ministerkommitténs rekommendationer Rec (2006)2 till medlemsstaterna avseende de europeiska fängelsereglerna, som bl.a. innehåller bestämmelser tillämpliga på var och en som häktats av rättslig myndighet eller frihetsberövats till följd av dom (10.1). Där anges att intagna som utsätts för extraordinära säkerhets- eller skyddsåtgärder har rätt att klaga på beslutet (53.7).

En allmänt vedertagen definition av isolering är när en person är instängd i sin cell 22 timmar eller mer per dygn utan meningsfull mänsklig kontakt (se bl.a. FN:s specialrapportörs rapporter¹ och den av FN:s generalförsamling antagna United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners [the Nelson Mandela Rules]).² Europarådets kommitté mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT) har i en standard uttalat att isolering enbart ska komma i fråga i undantagsfall och under kortast möjliga tid.³

---

¹ Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Note by the Secretary-General, A/66/268, p. 25–26 och A/63/175, p. 77.

² United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), rule 44.

³ CPT/Inf (2017) 5, p. 62.

Under hösten 2016 höll CPT s.k. High Level Talks med den svenska regeringen. Samtalen hölls med anledning av den kritik som CPT återkommande har riktat mot Sverige efter sina granskningar av förhållandena för intagna som är häktade och framför allt de häktade som har restriktioner. I CPT:s senaste rapport, efter kommitténs femte besök i Sverige 2015, framfördes stark kritik mot Sverige när det gäller den omfattande användningen av restriktioner vid häktningar och bristen på sysselsättning i häktena. CPT beklagade att restriktionsanvändningen i Sverige, trots den dialog som förts under 24 år, fortsatt var oförändrad utan några egentliga tecken på förbättringar. Det framhölls att Sveriges förhållningssätt till restriktioner behöver ändras i grunden.⁴

Häktes- och restriktionsutredningen

Regeringen tillsatte en utredning hösten 2016, Häktes- och restriktionsutredningen, som i augusti 2016 lämnade sitt betänkande Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52). Utredningen föreslår att häktningstiderna ska begränsas genom tidsfrister och att domstolarnas prövning av restriktioner ska bli mer omfattande. Betänkandet har ännu inte lett till ändrad lagstiftning.

Bedömning

Allmänna utgångspunkter

Enligt huvudregeln i häkteslagen ska en häktad ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), vilket anses förutsätta vistelse tillsammans med flera andra intagna. Verkställigheten i ett häkte får inte innebära andra begränsningar i den intagnes rätt att vistas tillsammans med andra intagna än som följer av 6 kap. 1 och 2 §§ och 2 kap. 5 § häkteslagen.

Kan en häktad hållas avskild på grund av faktiska förhållanden och praktiska förutsättningar?

Faktorer som avgör en häktads placering

En fråga som uppkommit är om en häktad kan hållas avskild inte bara med stöd av ovannämnda bestämmelser utan också enligt bestämmelserna i 1 kap. 6 § häkteslagen, på grund av faktiska förhållanden och praktiska förutsättningar.

I detta initiativärende har aktualiserats situationer när en häktad på grund av platsbrist inte kan placeras på en gemensamhetsavdelning eller på annat sätt ges möjlighet att vistas tillsammans med andra intagna. Kriminalvården har i sitt remissvar anfört att en häktads placering är resultatet bl.a. av på vilken ort som rättsprocessen ska äga rum och faktiska förhållanden samt praktiska förutsättningar såsom klientsammansättningar och platstillgång. Vidare har Kriminalvården uppgett att en häktad kan komma att vistas ensam på en avdelning på

---

⁴ CPT/Inf (2016) 1, p. 48 och p. 51–53.

grund av att det inte finns fler intagna på avdelningen eller att övriga intagna har restriktioner som inte medger gemensamhet eller att övriga intagna inte vill vistas i gemensamhet. Kriminalvården anser att en sådan faktisk ensamvistelse inte utgör en placering i avskildhet enligt häkteslagen.

Tidigare JO-uttalanden om Kriminalvårdens inskränkningar i möjligheten till gemensamhet mellan intagna

I sammanhanget noterar jag att JO tidigare har uttalat sig i frågan om Kriminalvårdens inskränkningar i möjligheterna till gemensamhet mellan intagna, till följd av bristande resurser (se bl.a. JO 2001/02 s. 161 f.). Det rådde vid tidpunkten för det beslutet platsbrist inom Kriminalvården med överbeläggningar m.m. som en följd av detta. JO uttalade att en hänvisning till resursbrist är av mer generell natur och att det är uppenbart att lagstiftningen om gemensamhet mellan häktade blir innehållslös om det saknas erforderliga resurser. Vidare uttalade JO att han var medveten om att det av andra skäl, t.ex. klienteletts sammansättning, ibland kan vara svårt att låta intagna vistas tillsammans. Sådana svårigheter – som delvis är betingade av platsbristen på häktena – får dock enligt JO inte tas till intäkt för att inte så långt möjligt tillämpa reglerna om möjlighet till gemensamhet. I ett annat beslut uttalade JO att häkteslagens bestämmelser om förhållandena för intagna får ses som en minimireglering av de rättigheter som var och en som är häktad har och att det inte är acceptabelt att möjligheten till gemensamhetsvistelse inskränks eller till och med omintetgörs på grund av bristande resurser (JO 2006/07 s. 139). JO har även senare uttalat att resursbrist eller avsaknaden av inre differentiering inte är acceptabla skäl till att hålla en intagen avskild från andra intagna (JO 2015/16 s. 191).

Situationer som Kriminalvården råder över

Av Kriminalvårdens remissvar framgår att häktades möjligheter att vistas i gemensamhet med andra intagna har begränsats på andra grunder än de ovan redovisade reglerna i häkteslagen. Jag vill framhålla att s.k. faktiska avskildhetsvистер som uppkommit på grund av att det inte finns andra häktade att vistas i gemensamhet med är en situation som Kriminalvården råder över och har möjlighet att åtgärda, bl.a. genom omplaceringar. Kriminalvården förfogar även över fördelningen av antalet gemensamhetsplatser på landets häkten. Det bör följaktligen vara möjligt att förhindra de flesta situationer där intagna inte kan placeras i gemensamhet.

Jag delar den uppfattning som JO uttalade redan första gången för drygt 15 år sedan. Kriminalvården verkar inte ha beaktat JO:s synpunkter fullt ut och jag noterar i sammanhanget att beläggningsgraden i landets häkten är lägre nu än för drygt 15 år sedan. Det är enligt min mening djupt otillfredsställande att en intagen av organisatoriska skäl eller andra skäl som den intagne inte kan påverka inte ges möjlighet att vistas i gemensamhet. Jag ställer mig frågande till Kriminalvårdens uppfattning att det inte rör sig om avskildhet när den intagne i dessa fall saknar andra intagna att vistas med. Med beaktande av att 1 kap. 6 § häkteslagen avser mindre ingripande begränsningar i den intagnes frihet anser

jag inte att en intagen med stöd av den bestämmelsen kan placeras i ensamhet på grund av faktiska förhållanden och praktiska förutsättningar. Situationen innebär en faktisk avskildhet, och den intagne vistas under motsvarande grad av isolering som råder för de intagna som har restriktioner. Den intagne har inte heller någon möjlighet att få den faktiska ensamvistelsen prövad av domstol. Ur den frihetsberövades perspektiv är detta synnerligen otillfredsställande.

Häktades villkor i förhållande till Europakonventions krav

Jag vill här påminna om att en placering i avskildhet eller i faktisk avskildhet som är långvarig under vissa omständigheter kan utgöra omänsklig behandling och därmed ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen. En helhetsbedömning får göras av den intagnes situation, varvid tillgången till radio, television och tidningar liksom kontakt med advokat och anhöriga ska beaktas. Av betydelse är också hur starkt behovet av isoleringen är.⁵

Genom att Europakonventionen aktualiseras uppkommer också frågan om Sverige uppfyller konventionens krav på att var och en, vars i konventionen angivna rättigheter kränkts, ska ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet. Jag har nyligen uppmärksammat denna fråga i en motsvarande situation, där intagna vistades ensamma på säkerhetsavdelning i anstalt (JO:s beslut den 19 december 2017, dnr 7488-2016).

Intagna som inte vill vistas tillsammans med andra intagna

När det gäller intagna som inte vill vistas i gemensamhet så delar jag Kriminalvårdens uppfattning att deras inställning ska dokumenteras. I detta sammanhang vill jag dock påminna om att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas (1 kap. 5 § häkteslagen). Det gäller bl.a. de psykiska, sociala och ekonomiska konsekvenser som frihetsberövandet kan ha för den intagne (prop. 2009/10:35 s. 183). Kriminalvården har således en skyldighet att utforma verkställigheten på detta sätt och att kunna redogöra för utformningen. Det är därför nödvändigt att Kriminalvården dokumenterar den intagnes vistelse på ett sådant sätt att det går att följa om en intagen t.ex. fortlöpande valt att inte delta i erbjudna aktiviteter. I sådana fall har Kriminalvården en skyldighet att följa upp orsaken. Det är således inte godtagbart att okritiskt låta en intagen välja att inte delta i aktiviteter, i synnerhet inte om det är fråga om en ung intagen. En väl dokumenterad verkställighet är en förutsättning för Kriminalvårdens egen uppföljning och för en extern kontroll av verksamheten.

---

⁵ Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 5 uppl. 2015, s. 87.

Behov av systematisk dokumentation av isoleringsbrytande åtgärder över tid

Jag anser att Kriminalvården aktivt behöver se över hur myndigheten säkerställer intagnas rätt att dagtid få vistas i gemensamhet, eftersom det inte är möjligt att följa hur många intagna som rent faktiskt är placerade under isoleringsliknande förhållanden. Jag ser mycket allvarligt på den situation som nu råder och som från rättssäkerhetssynpunkt är djupt beklaglig.

Efter en serie av inspektioner av Kriminalvårdens häkten under 2017 har jag i efterföljande protokoll uttalat att Kriminalvården bör se till att den tid som intagna vistas i gemensamhet rapporteras och dokumenteras på ett likvärdigt sätt, så att det blir möjligt att följa förhållandena över tid. För intagna som inte vistas i gemensamhet bör isoleringsbrytande åtgärder rapporteras och dokumenteras (se protokoll från inspektionen av häktet Huddinge, dnr 416-2017).

Kan en häktad som är meddelad restriktioner av åklagaren placeras i avskildhet?

Om domstolen beviljar åklagaren tillstånd att besluta om att en häktads kontakter med omvärlden får inskränkas (restriktioner) kan ett beslut innebära inskränkningar i rätten att vistas tillsammans med andra intagna enligt 2 kap. 1 § andra stycket häkteslagen och i rätten att vistas i gemensamhet enligt 2 kap. 5 § häkteslagen. Konsekvensen av inskränkningarna är att Kriminalvården inte kan placera den häktade tillsammans med andra intagna i häktet (6 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen).

I detta sammanhang har fråga uppkommit om och i så fall när Kriminalvården ska fatta beslut om avskildhet för en häktad som är påförd gemensamhetsrestriktioner. Min utgångspunkt är att Kriminalvården, vid de överväganden som måste göras i det enskilda fallet, ska ta hänsyn till om de restriktioner som åklagaren meddelat är tillräckliga, dvs. om begränsningarna som dessa innebär i praktiken innefattar samma faktiska inskränkningar som även Kriminalvården anser att den häktade behöver vistas under. Ett beslut av Kriminalvården som inte leder till någon faktisk skillnad i förhållande till de restriktioner för den häktade som åklagaren beslutat om bör undvikas (jämför JO 2013/14 s. 287). Den som är meddelad restriktioner kan begära att rätten ska pröva restriktionsbeslutet (6 kap. 4 § häkteslagen). Restriktionerna kan i en del fall medge vissa lättnader, t.ex. att den intagne visserligen inte får vistas i gemensamhet enligt 2 kap. 5 § häkteslagen men har möjlighet till s.k. samsittning efter åklagarens prövning i det enskilda fallet (se allmänna råd till 2 kap. 5 § häkteslagen i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om häkte, KVFS 2011:2). Om det från åklagarens sida inte av utredningsskäl finns något hinder att den häktade samsitter med en viss intagen eller flera andra intagna skulle det ändå kunna uppkomma situationer där det med hänsyn till Kriminalvårdens ansvar för säkerheten inte är lämpligt att den intagne beviljas samsittning. I en sådan situation anser jag att Kriminalvården bör kunna fatta ett beslut som innebär ytterligare inskränkningar utöver åklagarens redan meddelade restriktioner. Ett

beslut om att hålla den intagne avskild från andra intagna enligt 2 kap. 5 § 2 häkteslagen kan den intagne överklaga till förvaltningsrätten efter omprövning av Kriminalvården.

Det är enligt min mening uppenbart att nuvarande ordning där häktena har olika rutiner för om och när ett avskildhetsbeslut ska fattas utgör en allvarlig brist. Att intagna i praktiken blir avskilda från andra intagna utan rätt till överprövning måste undvikas. Jag anser att det finns ett behov av tydligare lagstiftning i frågan.

Omprövning av avskildhetsbeslut

Avsaknad av bestämmelser som reglerar placering i avskildhet

Som tidigare har nämnts saknas bestämmelser i häkteslagen om hur länge en placering i avskildhet får pågå, om hur ofta omprövning av ett beslut om placering i avskildhet ska ske och om läkarundersökning av den avskilde intagne.

Kriminalvården har i sitt remissvar uppgett att rutinerna för omprövning av beslut om placering i avskildhet skiljer sig åt mellan häktena. En förklaring till denna situation är att lagstiftaren har valt att inte reglera frågan. Kriminalvården har inte heller tagit fram enhetliga rutiner för hur dessa ärenden ska hanteras, men myndigheten uppger att den överväger att införa en bestämmelse om tidsbunden omprövning i myndighetens föreskrifter och allmänna råd om häkte och att en sådan reglering ska utformas med fängselagens bestämmelser om omprövning av placering i avskildhet som förebild. Jag har blivit upplyst om att sådana föreskrifter ännu inte har införts.

Vidare kan jag konstatera att eftersom det inte finns några bestämmelser som reglerar hur snart en prövning av om förutsättningarna för en placering i avskildhet består har häktena getts utrymme att införa egna rutiner. Förekomsten av lokala rutiner i en fråga som denna äventyrar förutsebarheten i de olika häktenas bedömning på så sätt att lika fall riskerar att inte bedömas lika. Detta visar också Kriminalvårdens redovisning, bl.a. genom att ett häkte anger god skötsamhet som en förutsättning för placering i gemensamhet. Denna situation är enligt min mening djupt otillfredsställande. Jag noterar att Kriminalvården under arbetet med den nya häkteslagstiftningen förde fram uppfattningen att det finns ett behov av att reglera när en omprövning av ett avskildhetsbeslut ska ske. Jag delar Kriminalvårdens uppfattning i denna del.

Behov av lagstiftning

Sammanfattningsvis anser jag att det är angeläget att alla begränsningar i en häktads möjligheter att vistas i gemensamhet med andra intagna sker genom beslut som har uttryckligt lagstöd. Av regleringen bör bl.a. framgå hur länge en sådan placering får pågå. Det bör även föreskrivas en skyldighet att ompröva sådana beslut med vissa tidsintervall. Häkteslagen och den ordning som nu

tillämpas av Kriminalvården har enligt min mening uppenbara brister och det är alltså angeläget att en lagreglering kommer till stånd.

Rutiner för omprövning av beslut om placering i avskildhet

Till dess att skyldigheten att ompröva beslut om placering i avskildhet har lagreglerats måste Kriminalvården se till att myndigheten har dokumenterade rutiner för att regelbundet kontrollera förutsättningarna för placeringen i avskildhet och om besluten ska bestå eller inte. Jag vill därför uppmana Kriminalvården att omgående införa en bestämmelse om tidsbunden omprövning i myndighetens föreskrifter och allmänna råd om häkte.

Utformningen av beslut och omprövningsbeslut om placering i avskildhet

Av 7 kap. 1, 3 och 4 §§ häkteslagen framgår att beslut som har fattats av Kriminalvården enligt häkteslagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Innan ett beslut får överklagas ska det ha omprövats av Kriminalvården.

Enligt 20 § första stycket förvaltningslagen ska ett beslut genom vilket en myndighet avgör ett ärende innehålla de skäl som har bestämt utgången, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Vidare framgår av 21 § första och andra styckena samma lag att en part ska underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Om beslutet går parten emot och kan överklagas ska parten underrättas om hur han eller hon kan överklaga det.

Motiveringsskyldigheten i 20 § förvaltningslagen syftar bl.a. till att garantera en saklig och enhetlig prövning. En klagande motivering gör det också lättare för den enskilde att kontrollera om ett beslut är riktigt och underlättar argumentationen vid ett eventuellt överklagande. För att en beslutsmotivering ska fylla sitt syfte måste vissa grundläggande krav vara uppfyllda. Det ska t.ex. framgå vilka bestämmelser som har tillämpats. Det ska också gå att läsa ut vad som har varit avgörande för utgången i det enskilda fallet (se bl.a. JO 2010/2011 s. 225, dnr 6027-2015 och Hellners & Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer [31 maj 2010, Zeteo], kommentaren till 20 §).

Kriminalvården har i sitt remissvar uppgett att flera av de remitterade häktesbesluten har brister i sin utformning och att de inte når upp till förvaltningslagens krav på bl.a. motivering av beslut och hänvisning till tillämpligt lagrum. Flera beslut saknar vidare uppgifter om beslutsfattarens namn, datum och tidpunkt när den intagne placerades i avskildhet. Därutöver saknade samtliga beslut överklagandehänvisning.

Jag delar Kriminalvårdens uppfattning i de redovisade avseendena. Bristerna försvårar för den intagne att begära omprövning av ett beslut om placering i avskildhet. Dessutom försämras myndighetens möjligheter till uppföljning av besluten i syfte att få till stånd en enhetlig prövning inom myndigheten. Jag vill framhålla att det inte är någon skillnad på kraven på utformningen av

grundbeslut och omprövningsbeslut. Kriminalvården förtjänar sammantaget kritik för utformningen av sina beslut om placering i avskildhet i de aktuella fallen. Jag förutsätter att Kriminalvården utbildar sin personal och följer upp genomförda insatser. Jag har för avsikt att hålla mig underrättad om utvecklingen och att fortsätta att följa denna fråga framöver.

Medicinska överväganden vid regelmässig nedtrappning av substitutionsbehandlande läkemedel inför en anstaltsplacering

Enligt protokollet från inspektionen av häktet Helsingborg har häktet i kompletterande information uppgett att den intagna som behandlades med metadon och var placerad i avskildhet skulle komma att trappas ”ned och ut” på metadon innan anstaltsplacering, om det skulle bli aktuellt med ett fängelsestraff. I den promemoria som remitterades till Kriminalvården uppmanades myndigheten att yttra sig över detta. Kriminalvården har i sitt remissvar förklarat att läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende på häktena genomförs av den enhet och läkare som tidigare behandlat den intagne. Vidare har Kriminalvården uppgett att läkemedelsassisterad behandling ges vid tre anstalter för manliga intagna.

Socialstyrelsen föreskriver att om en patient som har ordinerats läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende blir frihetsberövad ska läkaren ta ställning till om det finns förutsättningar för att fortsätta behandlingen på ett patientsäkert sätt (4 kap. 9 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd [HSLF-FS 2016:1] om läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende). Därmed har den tidigare presumtionen för att läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende ska avbrytas om en patient dömts för narkotikabrott tagits bort (jfr Socialstyrelsens tidigare föreskrifter och allmänna råd [SOSFS 2009:27] om läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende).

Det är läkarens bedömning av förutsättningarna för fortsatt behandling på ett patientsäkert sätt som är avgörande för om den läkemedelsassisterade behandlingen ska fortsätta under en vistelse i häkte och i anstalt. Eftersom utgångspunkten för bedömningen är patientsäkerheten är det nödvändigt att Kriminalvården organiserar sin verksamhet på ett sådant sätt att intagna som har ordinerats en läkemedelsassisterad behandling ”på utsidan” kan fortsätta sin behandling i häkten och anstalter. Det är angeläget att Kriminalvården inrättar sådana platser i den omfattning som behövs för såväl kvinnliga som manliga intagna, och som gör det möjligt för dem att under pågående behandling vara tillsammans med flera andra intagna, dvs. i gemensamhet. Jag kommer att följa frågan framöver.

Riktlinjer för substitutionsbehandling i häkte och anstalt för att uppnå en likabehandling

Kriminalvården har i sitt remissvar uppgett att publikationen Kriminalvårdsmedicin – handbok och basläkemedel 2013–2015 innehåller de riktlinjer som gäller för metadon- och annan substitutionsbehandling inom Kriminalvården.

Vidare har Kriminalvården uppgett att myndigheten har för avsikt att undersöka behovet av interna riktlinjer för hanteringen av intagna som genomgår substitutionsbehandlingar. Jag har blivit upplyst om att inga sådana riktlinjer finns men att frågan om hanteringen av intagna som genomgår substitutionsbehandling är föremål för diskussioner inom Kriminalvården vad gäller en översyn av placeringsmöjligheter, process och normering. Jag har för avsikt att hålla mig underrättad om utvecklingen och att följa även denna fråga framöver.

Regelmässig placering av intagna som genomgår substitutionsbehandling i avskildhet

Under inspektionen av häktet Helsingborg den 8 och 9 september 2015 framkom att den kvinnliga intagna som genomgick metadonbehandling och var placerad i häktets restriktionsdel hade varit placerad där sedan ankomsten till häktet i maj 2015, till en början med restriktioner men sedan början av juli 2015 utan restriktioner, dvs. i cirka två månader. Häktet hade informerat den intagna om att hon på grund av metadonbehandlingen inte kunde erbjudas vistelse i gemensamhet. Däremot hade häktet inte fattat något beslut om placering i avskildhet efter det att åklagarens restriktioner hade hävts. Enligt häktet finns en policy som innebär att intagna som genomgår metadon- eller substitutionsbehandling inte ska vistas i gemensamhet. Anledningen är att den behandlade intagna av medintagna kan uppfattas som påverkad och därigenom sätta i gång ett s.k. drogsug hos dem.

Kriminalvården har i sitt remissvar uppgett att det inte finns någon policy om att intagna som är ordinerade metadon inte ska få vistas tillsammans med andra intagna. Det finns inte heller någon grund för att regelmässigt placera intagna som genomgår metadon- eller annan substitutionsbehandling i avskildhet. Däremot kan det finnas anledning att i samband med insättning eller nedtrappning av de preparat som kan vara aktuella vid sådan behandling placera intagna på särskilt anpassade avdelningar för att kunna tillmötesgå de särskilda behov som kan uppstå i samband därmed. Vidare menar Kriminalvården att det inte heller går att bortse från att en intagens eventuellt uppvisade tecken på berusning kan ha en påverkan på ordningen och säkerheten och att beslut om avskildhet kan behöva fattas i det enskilda fallet. Strävan ska emellertid vara att i första hand försöka hantera tecken på berusning på andra sätt än att avskilja den intagne.

Huvudregeln för när en intagen kan placeras i avskildhet enligt häkteslagen är, som framgått ovan, att det är nödvändigt av säkerhetskäl i det enskilda fallet (2 kap. 5 § första stycket 2 häkteslagen). Som Kriminalvården påpekat får situationen när en intagen genomgår en läkemedelsassisterad behandling inte med automatik utlösa en placering i avskildhet. När vissa häkten ändå regelmässigt beslutar om avskildhetsplacering av de intagna som genomgår substitutionsbehandling, med hänvisning till en allmän risk för att de kan uppfattas som påverkade, sker detta alltså utan lagstöd.

Vid den tidpunkt då restriktionerna hävdades borde den intagna som är aktuell i ärendet ha getts möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna, under förutsättning att häktet inte hade bedömt att det av säkerhetsskäl varit nödvändigt med en placering i avskildhet. I sådant fall skulle häktet ha fattat ett beslut om detta. Häkteslagen ger inga andra alternativ. Något sådant beslut fattades dock aldrig. I stället upplystes den intagna om häktets policy att hon under sin behandling inte skulle komma att erbjudas vistelse i gemensamhet. Kriminalvården har i sitt remissvar uppgett att det inte finns någon sådan policy inom myndigheten. Sammanfattningsvis har den intagna varit avskild utan stöd i lag, från den tidpunkt då åklagarens restriktioner upphörde. Häktet förtjänar allvarlig kritik för det inträffade.

Skötsamhet som en förutsättning för att placeras i gemensamhet

Ett häkte har i ett omprövningsbeslut som fattades i april 2015 uppgett att god skötsamhet är en förutsättning för placering i gemensamhet.⁶ I sitt remissvar uppger Kriminalvården att det är en felaktig hänvisning och jag instämmer i denna bedömning. Kriminalvården har påtalat saken för häktesledningen och uttalar vidare att den felaktiga hänvisningen har varit olycklig och en isolerad företeelse. Oavsett detta förtjänar Kriminalvården kritik för det inträffade. Jag kan också konstatera att samma skrivning har påträffats vid handlingsgranskning av beslut om placering i avskildhet vid en inspektion av det aktuella häktet 2017.⁷ Jag förutsätter att Kriminalvården utbildar sin personal och följer upp genomförda insatser.

Begäran om återrapportering

Kriminalvården ska senast den 1 november 2018 återrapportera vilka åtgärder som vidtagits med anledning av de uttalanden jag gjort i fråga om rätten till vistelse i gemensamhet. Myndigheten ska särskilt belysa vilka åtgärder som har vidtagits för att undvika s.k. faktiska avskildhetsvistelser, hur fördelningen av antalet gemensamhetsplatser i landets häkten möter behovet av sådana platser och hur dokumentationen görs för att det både generellt och i enskilda fall ska gå att följa vilka isoleringsbrytande åtgärder de intagna har erbjudits samt deras inställning till dessa och uppföljningen av åtgärderna.

Behov av lagreglering

Det är angeläget att alla begränsningar i en häktads möjligheter att vistas i gemensamhet med andra intagna sker genom beslut som har uttryckligt lagstöd. Mot denna bakgrund behövs det enligt min mening en författningsreglering med tidsfrister för prövningen av om förutsättningarna för en placering i avskildhet fortfarande föreligger. Jag anser vidare att lagstiftningen behöver förtydligas

---

⁶ Kriminalvården, häktet Huddinge.

⁷ Protokoll från inspektionen av häktet Huddinge, dnr 416-2017, s. 6.

i fråga om hur förutsättningarna för Kriminalvårdens beslut om placering i avskildhet förhåller sig till av åklagare meddelade restriktioner om inskränkningar i rätten för en intagen att vistas i gemensamhet. Jag finner således anledning att enligt 4 § lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän väcka fråga om översyn av lagstiftningen i detta hänseende. Jag översänder därför en kopia av beslutet till Regeringskansliet (Justitiedepartementet). Med dessa uttalanden avslutas ärendet.

Bilaga: Promemoria den 13 januari 2016 (handling 22, dnr 5969-2015)

PROMEMORIA den 13 januari 2016

Initiativ om avskildhetsplacering av intagna i häkte

Bakgrund

Den 8–9 september 2015 genomförde Opcat-enheten en inspektion av Kriminalvården, häktet Helsingborg.⁶ I protokollet, under rubriken Placering i avskildhet, anges bl.a. följande:

Vid inspektionen var en intagen avskild i restriktionsdelen med stöd av 2 kap. 5 § 2 häkteslagen (2010:611). Enligt personalen omprövar de – samtliga kriminalvårdsinspektörer, säkerhetssamordnaren och det vakthavande befälet – sådana beslut varje måndag.

Vid inspektionen fanns det även en intagen som var placerad i restriktionsdelen för att hon fick behandling med metadon. Hon hade varit placerad där sedan hon kom till häktet den 9 maj i år, till en början enligt åklagarens beslut om restriktioner.

Med anledning av vad som framkommit vid inspektionen uttalade chefsJO Elisabet Fura bl.a. följande:

Av protokollet framgår att häktet har en fast tid varje vecka för omprövningar av beslut enligt 2 kap. 5 § 2 häkteslagen. En likartad ordning framkom vid JO:s inspektion av häktet Sollentuna (dnr 1420-2015).

Vidare framgår av protokollet att en intagen varit avskild under två månaders tid på grund av behandling med metadon (s. 8), samt att det råder oklarhet vad gäller beslut och dokumentation när en intagen som har restriktioner enligt beslut av åklagare blir placerad i observationscell.

Mot bakgrund av ovanstående beslutar jag att inom ramen för ett särskilt upplagt initiativärende utreda Kriminalvårdens rutiner för omprövningar av beslut om avskiljning, förfarandet vid placering i observationscell av en intagen som har restriktioner enligt beslut av åklagare, liksom frågan om placering i avskildhet på grund av behandling med metadon eller andra läkemedel som utgör narkotika (dnr 5969-2015).

---

⁶ Se JO:s dnr 4632-2015.

Gällande bestämmelser m.m.

Enligt 2 kap. 5 § häkteslagen ska en intagen ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), om inte

1. den intagne är placerad i en annan förvaringslokal än i ett häkte och lokalförhållandena inte tillåter gemensamhet,
2. det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla den intagne avskild från andra intagna, eller
3. det är nödvändigt för att genomföra en kroppsbesiktning.

I kommentaren till den andra punkten anges att det t.ex. kan vara nödvändigt att hålla en intagen avskild från andra intagna om det finns risk för fritagning eller rymning eller om den intagne är våldsam eller påverkad av narkotika.⁷ Till skillnad från fängelselagen (2010:610) innehåller inte häkteslagen några bestämmelser om hur länge en avskildhetsplacering får pågå⁸, om hur ofta omprövning av ett avskildhetsbeslut ska ske⁹ och om läkarundersökning av den avskilde¹⁰.

Inledande utredningsåtgärder

Förutom de uppgifter som hämtats in i samband med inspektionerna av häktena Helsingborg och Sollentuna har JO från häktena Gävle, Göteborg, Huddinge, Karlstad, Kronoberg och Malmö hämtat in

- samtliga beslut som häktena har fattat med stöd av 2 kap. 5 § 2 häkteslagen under april 2015
- eventuella rutinbeskrivningar som rör hanteringen av avskildhetsärenden.

Rutinbeskrivningar

Häktet Helsingborg har en rutin som innebär att beslut om avskildhetsplacering omprövas varje måndag.¹¹ Ledningen för häktet Sollentuna har uppgett att det inte finns någon särskild rutin för omprövning av avskildhetsbesluten. Det sker emellertid en kontinuerlig omprövning på så sätt att häktet dagligen bedömer behovet av en fortsatt avskildhetsplacering.¹²

---

⁷ Se prop. 2009/10:135 s. 186.

⁸ Se exempelvis 6 kap. 6 § fängelselagen där det anges att avskildheten får pågå ”tillfälligt” och 6 kap. 8 § första stycket fängelselagen där det anges att avskildhetsplaceringen inte får pågå under en längre tid än fyra dygn.

⁹ Se exempelvis 6 kap. 4 § andra stycket fängelselagen där det anges att ett avskildhetsbeslutet ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst en gång i månaden, och 6 kap. 7 § andra stycket fängelselagen där det anges att avskildhetsbeslut ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

¹⁰ Se 6 kap. 10 § fängelselagen.

¹¹ Se s. 8 i protokollet i dnr 4632-2015.

¹² Se s. 8 i protokoll i dnr 4969-2015.

Häktet Göteborg har lämnat in en rutinbeskrivning där det anges bl.a. följande:

5. Beslut om avskildhet m.m.

Beslut om avskildhet och ev. bältesläggning ska meddelas av behörig beslutsfattare, enligt arbetsordningen. Beslutet ska omprövas kontinuerligt och åtgärden får inte bestå längre än nödvändigt.

6. Hävande av beslut

När säkerhetsskäl inte längre föreligger ska *beslut* om hävande av avskildhetsåtgärd meddelas. Detsamma gäller om åtgärden ska upphöra av medicinska skäl efter samråd med läkare eller sjuksköterska.

Övriga häkten har uppgett att de inte har några särskilda rutiner om avskildhetsplaceringar. Häktet Kronoberg har angett följande:

I dagsläget avskiljer vi endast de intagna från gemensamhet/samsittning om vi förelägger urinprov vid misstanke om påverkan, handgemäng med andra intagna eller om säkerhetsorganisationen inkommer med krav om detta. I nuläget har vi inga gemensamhetsavdelningar och fattar därför inga beslut om avskiljande från sådana platser.

Beslut om placering i avskildhet

Samtliga tillfrågade häkten förutom häktet Kronoberg har kommit in med kopior av beslut eller annan dokumentation av avskildhetsbeslut från april 2015.

Häktet Kronoberg har uppgett att häktet inte har fattat några avskildhetsbeslut under den efterfrågade perioden. Häktena Huddinge, Karlstad och Malmö har utformat sina beslut i Kriminalvårdens beslutsmallar. Övriga häkten har dokumenterat åtgärderna som daganteckningar.

Häktet Huddinge

Under den efterfrågade perioden fattade häktet nio avskildhetsbeslut. Fyra beslut har fattats efter att de intagna gjort sig skyldiga till hot eller våld mot personal. Två intagna har vägrats plats på gemensamhetsavdelning eftersom det skulle ha gett upphov till en olämplig klientkonstellation. En intagen har avskilts eftersom det funnits en risk för våld mellan intagna, och en annan intagen har avskilts på grund av risk för självskadebeteende. Slutligen har en intagen avskilts med hänvisning till att det var nödvändigt för att upprätthålla ordningen och säkerheten på avdelningen.

Två av avskildhetsbesluten har utformats på följande sätt:

Exempel I

Beslut:

[N.N.] är placerad i avskildhet jämlikt 2 kap. 5 § häkteslagen (2010:611).

Bakgrund:

Utifrån företagen bedömning är det i dagsläget inte aktuellt att förflytta [N.N.] till häktet Huddinges gemensamhetsavdelning med anledning av olämplig klientkonstellation.

Skäl för Beslut

[Redogörelse för tillämpliga bestämmelser i häkteslagen och i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (2011:2) om häkte (FARK Häkte) som utelämnas här, JO:s anm.]

Bedömning

Efter utförd säkerhetsbedömning anser häktet Huddinge att det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla [N.N.] avskild för att ordning och säkerhet ska kunna upprätthållas på avdelningen.

Övrigt

Placering i gemensamhet kommer att prövas så snart skäl därför föreligger. Uppvisande av god skötsamhet utgör en förutsättning för placering i gemensamhet.

Exempel II

Beslut

[N.N.] är från 2015-04-30 placerad i avskildhet jämlikt 2 kap. 5 § häkteslagen (2010:611).

Skäl för Beslut

[Redogörelse för tillämpliga bestämmelser i häkteslagen och i FARK Häkte som utelämnas här, JO:s anm.]

Bedömning

Efter utförd säkerhetsbedömning anser häktet att det av säkerhetsskäl är nödvändigt att avskilja [N.N.] för att ordning och säkerhet ska kunna upprätthållas på avdelningen.

Övrigt

Placering i gemensamhet kommer att prövas så snart skäl därför föreligger.

Häktet Gävle

Under den efterfrågade perioden fattade häktet tre avskildhetsbeslut – två på grund av självskadehandlingar och en på grund av skadegörelse. Besluten har dokumenterats som daganteckningar enligt följande:

Exempel III

Rubrik: Sekundbevakning pga självmordstankar. Kraftigt påv

Anteckning

Sekundbevakning pga självmordstankar. Kraftigt påverkad av droger. Aggressiv. OBS-placerad 19.15 VB-beslut.

Exempel IV

Rubrik: AVSKILDHET

Utifrån suiciddokument placeras [N.N.] i

Anteckning

AVSKILDHET

Utifrån suiciddokument placeras [N.N.] i observationscellen med ständig tillsyn. Detta i samråd med säkerhetsansvarig [...].

Exempel V

Rubrik: AVSKILDHET

Utifrån den skadegörelse och förberede

Anteckning

AVSKILDHET

Utifrån den skadegörelse och förberedelse för rymning som rapporterats beträffande [N.N.] den senaste veckan placeras [N.N.] i OBS cell av säkerhetsskäl jml HäL 2:5. Ingen tillsyn påkallad.

Häktet Karlstad

Under den efterfrågade perioden fattade häktet elva avskildhetsbeslut. Samtliga beslut avser en händelse när en matkniv försvunnit i samband med middagsmaten. Besluten är skrivna i Kriminalvårdens beslutsmall och är försedda med information om hur den intagne som vill få beslutet omprövat ska bete sig.

Häktet Göteborg

Under den efterfrågade perioden fattade häktet sju avskildhetsbeslut. Ett av besluten är skrivet i Kriminalvårdens beslutsmall. Den intagnes begäran om placering i avskildhet avslogs med hänvisning till att det skulle äventyra ordningen och säkerheten på häktet. De övriga avskildhetsplaceringarna har skett för att förhindra självskada (fem stycken) och av "säkerhetsskäl" (ett beslut). Samtliga av dessa åtgärder har dokumenterats som tjänsteanteckningar. En av daganteckningarna har utformats på följande sätt:

Exempel VI

Incidentrapport

Verksamhetsställe: H Göteborg

Rubrik: Avskildhetsplacerad

[N.N.] placeras i avskildhet i ob

Anteckning

Avskildhetsplacerad

[N.N.] placeras i avskildhet i observationscell 2015-03-30 kl. 18.05 enligt Lag (2010:611) om behandling av häktade och anhållna m.fl, 2 kap. 5 §, 2 stycket av säkerhetsskäl. Beslutet är taget av Vaktavande befäl.

Häktet Malmö

Under den efterfrågade perioden fattade häktet fyra avskildhetsbeslut. Besluten är skrivna i Kriminalvårdens beslutsmodell och är försedda med information om hur den intagne som vill få beslutet omprövat ska bete sig. Två beslut har fattats med anledning av att intagna gjort sig skyldiga till våld mot medintagna. En intagen har placerats i avskildhet efter att ha rökt på sitt bostadsrum. En annan intagen har placerats i avskildhet efter att ha uppträtt hotfullt med personalen.

Häktet Helsingborg

I samband med inspektionen den 8–9 september 2015 uppmärksammades två intagna som var placerade i avskildhet. För en av dem fanns inte något beslut om avskildhetsplacering, och efter inspektionen kom häktesledningen in med bl.a. följande information:

Exempel VII

Anledningen till att det inte finns något beslut under övriga ärenden är för att vi på häktet Helsingborg inte skriver avskildhetsbeslut på klienter som placeras i avskildhet, som redan är avskilda genom sina restriktioner. Har man ett ”nej” på gemensamhet från åklagaren, räknar häktet Helsingborg klienten som avskild från det övriga kollektivet och därför skrivs inga avskildhetsbeslut vid placering tex på vår observationsavdelning. Det som görs istället är att man skriver en daganteckning på klienten i KLAS och där anger man skälet till att klienten placeras på vår observationsavdelning. Vaktavande befäl för också en liggare där man för tid för placering, klientens intagsnummer, anledning och vem som fattat beslutet. Samma sak när klienten tas ifrån vår observationsavdelning, då skriver man en daganteckning i KLAS och i liggaren.

När det gäller en annan intagen som placerats i avskildhet eftersom hon genomgick en metadonbehandling (läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende) uppgav häktesledningen följande:

Exempel VIII

Då det inte finns något formellt beslut att [N.N.] ska sitta avskild från övriga intagna skulle jag vilja förklara hur vi tänkt och varför det inte finns något formellt beslut i frågan.

[N.N.] är ordinerad att ta metadon, i flytande form, och detta gör att man som intagen kan uppfattas som påverkad av medintagna och därigenom sätta igång ett drogsug hos andra intagna om man vistas i gemensamhet. Risk för att andra medintagna skulle vilja få tag i metadonet är också stor om man vistas i gemensamhet och därför har Kriminalvården en policy att om man är ordinerad metadon skall man inte vistas i gemensamhet.

Häktet Helsingborg har inte skrivit något formellt beslut på [N.N.] då hon inte har vistats i gemensamhet och därmed inte är avskild från någon gemensamhetsavdelning. [N.N.] är däremot muntligen informerad om att hon pga metadonet inte kommer beredas möjligheten att vistas i gemensamhet. Hon kommer trappas

ner och ut på metadonet innan anstaltsplacering, om det blir aktuellt med fängelsestraff.

Socialstyrelsen har med stöd av förordningen (1985:796) med vissa bemyndiganden för Socialstyrelsen att meddela föreskrifter m.m. meddelat föreskrifter om läkemedelsassisterad behandling av opiatberoende¹³. Enligt 4 kap. 1 § får läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende ordineras till en patient efter ett beslut av en läkare med specialistkompetens i psykiatri som är verksam vid en sjukvårdsinrättning som ger sådan behandling (ansvarig läkare).

Den ansvariga läkaren ska svara för att en vårdplan upprättas för varje patient som ges läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende. Vårdplanen ska upprättas i samråd med patienten.¹⁴ Av vårdplanen ska framgå vilka behandlingsåtgärder, medicinska kontrollundersökningar och andra särskilda villkor som ska gälla för den läkemedelsassisterade behandlingen vid opiatberoende. Vidare ska vårdplanen ange målen för behandlingsåtgärderna så att syftet med behandlingen ska kunna uppnås och resultatet bestå och delmål för behandlingsåtgärderna samt planerade åtgärder i tidsföljd.¹⁵ Den ansvariga läkaren ska svara för att vårdplanen fortlöpande följs upp och minst en gång om året omprövas i samråd med patienten samt socialtjänsten, om patienten är föremål för insatser från socialtjänsten.¹⁶

Om en patient som ges läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning eller är intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt ska den ansvarige läkaren ta ställning till om behandlingen kan fortsätta eller ska avbrytas. Fortsatt behandling enligt vårdplanen får endast ges om den kan genomföras på det häkte, den enhet eller den anstalt där patienten är intagen.¹⁷

Fortsatt utredning

Kriminalvården bör föreläggas att yttra sig över vad som har redovisats i denna promemoria och särskilt beröra

1. det förhållandet att häktena har olika rutiner för när avskildhetsbeslut ska omprövas
2. utformningen av häktenas beslut (exempel I–VI)
3. de uppgifter som har angetts under rubriken Övrigt i häktet Huddinges beslut (exempel I)

---

¹³ SOSFS 2009:27.

¹⁴ Se 4 kap. 4 §.

¹⁵ Se 4 kap. 6 och 7 §§.

¹⁶ Se 4 kap. 8 §.

¹⁷ Se 4 kap. 10 §.

4. häktet Helsingborgs rutiner för avskildhetsplacering av intagna som är meddelade åklagarrestriktioner (exempel VII)
5. häktet Helsingborgs beskrivning av policyn för avskildhetsplacering av intagna som genomgår metadonbehandling (exempel VIII) och då särskilt beröra
  - a) vilka riktlinjer som gäller för metadon- eller annan substitutionsbehandling i häkte och anstalt för att uppnå en likabehandling
  - b) att intagna som genomgår sådan behandling regelmässigt placeras i avskildhet och att häktet inte fattat något beslut om avskildhetsplacering i exempel VIII
  - c) att intagna inför en anstaltsplacering regelmässigt trappas ”ned och ut på” metadon och vilka medicinska överväganden som görs i samband med det.